

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

DERSLER CEPTE

TARİH 9

ÜNİTE İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ

KONU
- İnsanlığın İlk İzleri
- Yazının Gelişimi
- İlk Çağ'da Başlıca Medeniyet Havzaları

DERSLER CEPTE

TARİH 9. SINIF

ISBN 978-975-11-6633-3

Genel Yayın Yönetmeni

Halil İbrahim TOPÇU

Yayın Koordinatörü

Dr. Yasin ELÇİ

Yazar Ekibi

Aysel EROĞLU, *Öğretmen*

Yalçın EFE, *Öğretmen*

Necdet KARA, *Öğretmen*

Zafer KARAKUŞ, *Öğretmen*

Ali MUMCU, *Öğretmen*

Ayhan ÜRKÜNDAĞ, *Öğretmen*

Sadık ÖZCAN, *Öğretmen*

Serhat KARADURMUŞ, *Öğretmen*

Sevdiye Seha ALTUN, *Öğretmen*

Sıddık BULUT, *Öğretmen*

Tayfun GENEL, *Öğretmen*

Dizgi - Tasarım

Çağlayan Volkan YILDIZ, *Öğretmen*

Yasemin DEMİRCİOĞLU, *Öğretmen*

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

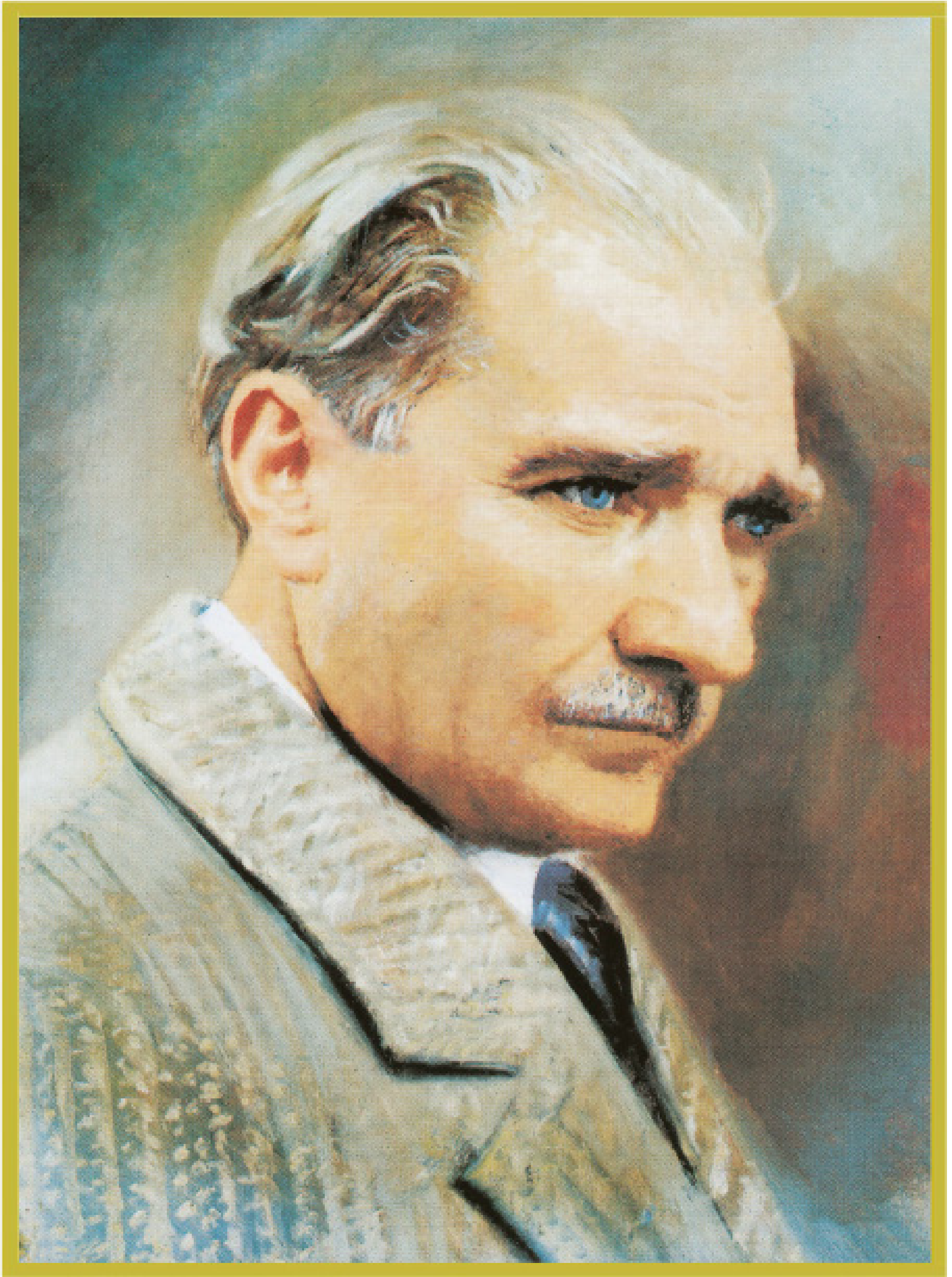
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

Değerli Öğretmenler ve Sevgili Öğrenciler,

Sizler için hazırlanan *Dersler Cepte* fasiküllerinde tüm derslerdeki aylık konu özetlerini bulacaksınız. Gerek yazılılara hazırlanırken gerek konu tekrarı yaparken *Dersler Cepte* fasikülündeki konu özetleri size yol gösterecektir. Konu özetlerinin maddeler hâlinde ve görsel ağırlıklı olması bilgilerinizin kalıcı olmasında kolaylık sağlayacaktır. Konu özetlerinin yanında "Hatırlayalım, Kritik Bilgi, Dikkat, Faydalı Linkler, Araştırma, Bir Örnek de Sen Ver, Biliyor Musunuz?, Filozof Der ki, Felsefe Sözlüğü, Haritada Bulalım" gibi bölümlerle konuların en önemli noktalarını ve ilgi çekici yanlarını görmüş olacaksınız. Böylece eğlenirken aynı zamanda da bilgilerinizi pekiştirme fırsatı bulacaksınız.

Açık uçlu ve çoktan seçmeli sorularla tekrar ettiğiniz bilgileri kullanabileceksiniz. Karekodlar aracılığıyla çoktan seçmeli soruların video çözümlerini izleyerek sorulara anında dönüt alabileceksiniz. Her konuyla ilgili çıkmış soruların yer alması da üniversiteye hazırlık yolculuğunda sizlere rehberlik edecek ve işlediğiniz konuların ne kadar önemli olduğuna dair fikir verecektir. Ayrıca OGM Materyal web sitesi, yardımcıkaynaklar.meb.gov.tr ve eba.gov.tr adresleri üzerinden fasiküllerimize kolay ulaşma imkânına sahip olacaksınız.

Millî Eğitim Bakanlığı olarak alanında yetkin uzmanlarca titizlikle hazırlanmış ve denetimden geçmiş olan *Dersler Cepte* fasikülleriyle öğrenci ve öğretmenlere derslerin işlenişi ve tekrarı noktasında katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Halil İbrahim TOPÇU
Ortaöğretim Genel Müdürü

Neler Öğreneceğiz?

YKS-TYT ÇIKMIŞ SORULARIN KONULARA GÖRE DAĞILIMI	2022	2021	2020	2019	2018	TOPLAM
Tarih ve Zaman	–	–	–	–	–	–
İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası	1	1	1	1	1	5
İslam Medeniyetinin Doğuşu	–	–	–	–	–	–
Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri	1	1	1	1	1	5
Beylikten Devlete Osmanlı	1	–	–	1	1	3
Dünya Gücü Osmanlı	–	–	–	–	–	–
Değişim Çağında Avrupa ve Osmanlı	–	–	–	–	–	–
Uluslararası İlişkilerde Denge Stratejisi (1774-1914)	–	1	1	–	1	3
XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya	–	–	1	–	1	2

	YKS-AYT ÇIKMIŞ SORULARIN KONULARA GÖRE DAĞILIMI	2022	2021	2020	2019	2018	TOPLAM
9. SINIF	Tarih ve Zaman	1	1	1	1	1	5
	İnsanlığın İlk Dönemleri	1	1	1	1	1	5
	Orta Çağ'da Dünya	–	–	–	–	–	–
	İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası	2	1	2	2	3	10
	İslam Medeniyetinin Doğuşu	1	1	2	1	1	6
	Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri	1	3	1	1	1	7
10. SINIF	Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiyesi	1	–	–	1	–	2
	Beylikten Devlete Osmanlı	3	–	1	1	2	7
	Devletleşme Sürecinde Savaşçılar ve Askerler	1	–	1	–	–	2
	Dünya Gücü Osmanlı	–	1	–	1	2	4
	Sultan ve Osmanlı Merkez Teşkilatı	1	1	–	–	–	2
11. SINIF	Değişen Dünya Dengeleri Karşısında Osmanlı Siyaseti	1	1	1	–	–	3
	Değişim Çağında Avrupa ve Osmanlı	–	1	2	2	–	5
	Uluslararası İlişkilerde Denge Stratejisi (1774-1914)	–	1	–	–	1	2
	Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri	–	1	–	–	–	1
	Sermaye ve Emek	–	–	1	1	–	2
12. SINIF	XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya	–	1	2	4	3	10
	Milli Mücadele	5	4	4	3	1	17
	Atatürkçülük ve Türk İnkılabı	1	3	2	2	2	10
	İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya	–	–	–	–	1	1
	II. Dünya Savaşı Sürecinde – Sonrasında Türkiye ve Dünya	2	–	–	–	1	3
	XXI. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya	–	–	–	–	1	1
	Soğuk Savaş Dönemi	–	–	–	–	–	–
	Yumuşama Dönemi	–	–	–	–	–	
	Küreselleşen Dünya	–	–	–	–	–	–

Yukarıdaki tablo YKS sorularının son beş yıla göre dağılımını göstermektedir. ÖSYM, YKS sorularını bütün kazanımlara ve konulara yönelik belirleyebilir.

İNSANLIĞIN İLK İZLERİ

İnsanın geçmişini, tabiatla mücadelesini, sosyal ilişkilerini ve inançlarını öğrenmek geçmişten günümüze ulaşan izlerin incelenmesine bağlıdır. Bunun için yerleşim yerleri, konar-göçer yaşam alanları, tapınaklar, mezarlar ve doğal çevre araştırılır. Bu araştırma alanlarındaki buluntular sayesinde insanoğlunun geçmiş yaşamı hakkında çıkarımlar elde edilir.

Yazıdan önceki dönemin aydınlatılabilmesi için en önemli unsur arkeolojik araştırmalar sonucunda elde edilen araç ve gereçlerdir. Buluntulardan elde edilen bilgiler, yazıdan önceki dönemin doğru yorumlanabilmesinde oldukça önemlidir. İnsanlığın bu döneminde mağaralar, kerpiçten ilkel konutlar, taştan, kemikten, pişmiş kilden yapılmış aletler o döneme ayna tutar.

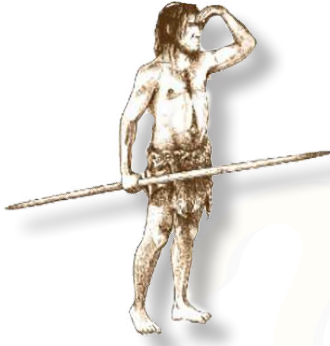

Harita: Bereketli Hilal

 Kritik Bilgi

İlk yerleşme ile ilgili hareketlilikler günümüzden yaklaşık 12 bin yıl önce Anadolu'nun güneydoğusunda ve Mezopotamya'da ortaya çıkmıştır. Bereketli Hilal olarak da adlandırılan bu coğrafyada iklim giderek insan yaşamına uygun hâle gelmiş ve bu bölgede nüfus artmaya başlamıştır.

İLK İNSANLARIN HAYAT TARZI VE GEÇİM KAYNAKLARI

Yazının icadından önceki dönemde insanın hayat tarzı avcılık ve toplayıcılık şeklinde başlamıştır. Hayat tarzına bağlı olarak beslenme biçimi gelişen insanoğlu, besin kaynakları bulabilmek için yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu yaşam biçimi uzun süre devam etmiş ve bu süreçte insanlar et, meyve ve bitkilerle beslenmeye devam etmiştir.

İnsanoğlu; kendiliğinden yetişen yabani buğday, arpa, çavdar gibi tahılları toplayarak bunları kullanmıştır. Daha sonraki süreçte insanlar bu yabani tahılları ıslah ederek kendi kontrolünde planlı bir tarımsal faaliyete başlamıştır. Böylece bölgedeki avcı ve toplayıcı toplumlar giderek üretici konuma geçmiştir.

 Kritik Bilgi

İnsanoğlunun, verimi yüksek tahılları seçmesi ve tahılların sulak bölgelerde ekilebileceğini anlaması, insanlık tarihinde ilk defa tarımsal üretime dayanan bir ekonominin oluşumunu sağlamıştır.

 Biliyor musunuz?

Emmer evcil buğdayı, Çayönü Höyüğü (Diyarbakır) ve Cafer Höyük (Malatya) yerleşkelerinde bulunan dünyanın en eski buğday türlerinden birisidir.

 Kritik Bilgi

MÖ 8.500'lerde Urfa ve Diyarbakır çevresinde buğday tarımının başlamış olması, tahılın ana vatanının Anadolu olduğunu ortaya koymaktadır.

YERLEŞİK İNSAN VE MEDENİYET

Yerleşik yaşama ve medeniyete ait ilk yerleşim merkezleri yazıdan önceki dönemde görülmektedir. Anadolu'da Göbeklitepe, Çatalhöyük ve Çayönü gibi yerleşim yerleri bu dönemi aydınlatan önemli yaşam bölgeleridir.

ÇAYÖNÜ

- Çayönü, Diyarbakır-Ergani'nin yedi kilometre güneybatısındadır.
- Çayönü'nde, Yakın Doğu'daki köy yerleşmelerinin ilk örneği görülmektedir.
- Çayönü Höyüğü'nde 1964 yılında Robert J. Braidwood ve Halet Çambel başkanlığında bir ekiple başlatılan kazılar farklı ekiplerle 1991 yılına kadar sürdürülmüştür.

ÇATALHÖYÜK

- Konya iline bağlı Çumra ilçesinin 11 km kuzeyindedir.
- Arkeolog J. Mellaart tarafından ortaya çıkarılan "kent" oldukça iyi korunmuş yapılar topluluğundan meydana gelmektedir.
- Anadolu coğrafyasında 2.000 yıldan fazla bir zamanda köy yaşamından kentsel hayata geçişin önemli bir kanıtıdır.
- "UNESCO Dünya Mirası" listesindedir.

GÖBEKLİTEPE

- Şanlıurfa kent merkezinin 18 km kuzeydoğusunda, Örencik köyü yakınlarındadır.
- Göbeklitepe'de konut özelliği taşımayan yapılar dinî ve ayinsel bir amaç taşımaktadır.
- "UNESCO Dünya Mirası" listesindedir.

 Kritik Bilgi

İnsanoğlunun, tarım ve yerleşik hayattan sonra tapınaklar yaptığı şeklindeki yaygın görüş, Göbeklitepe' nin keşfiyle tartışmaya açılmıştır.

 Biliyor musunuz?

Anadolu'da yuvarlak planlı kulübeler, ızgara planlı konutlar gibi yapılarda ele geçen buluntular arasında; obsidyen araçlara, insan ve hayvan heykelciklerine, bitki ve bitki tohumu kalıntılarına, az da olsa deniz kabuklarına rastlanmıştır.

 Biliyor musunuz?

Akdeniz çevresinde yaşayan ırklardan Çayönü toplumundaki erkekler ortalama 170 cm, kadınlar ise 157 cm boyundaydı. Ortalama yaş 29-30 yıl arasında değişmekteydi.

Konu Anlatımı

SÖZLÜ KÜLTÜR

Yazının icadından önce insanlar, toplumsal hafızalarını sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarmış ve bu yolla korumuştur. Eski Yunan'da mit ve efsane anlatıcıları, Türklerde ozan, Afrika'da topluluğun en yaşlıları; bu aktarım görevini üstlenmiştir. Toplumlar, sözlü geleneklerini oluştururken çevrelerinde olup biten ve kendilerini etkileyen bütün olay ve unsurları kullanmıştır. Efsaneler, mitler ve destanlar gibi halk anlatıları; zamanla hem başka kültürlerden etkilenmiş hem de diğer kültürlerin sözlü ürünlerini etkilemiştir. Bu nedenle anlatıların ortaya çıkışı belirli bir bölgeyle sınırlı olmayıp sözlü geleneklerin karışımından meydana gelmiş bir bütündür.

 Biliyor musunuz?

Romalıların Türeyiş Efsanesi'ndeki dişi kurt ile Türklerdeki Türeyiş, Göç, Ergenekon destanlarındaki kurt motifi birbirine benzemektedir. Yine toplumların sözlü anlatımlarındaki tufan ve yaratılış hikâyeleri benzerlik göstermektedir. Sümerlerdeki, İbranilerdeki ve Türklerdeki Tufan destanları bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Romus ve Romulus ile Dişi Kurt
(Roma Capitoline Müzesi)

 Kritik Bilgi

Sözlü geleneğin bir ürünü olan anlatılar, insanlığın yazılı olmayan tarihini oluşturmaktadır.

TARİH ÖNCESİ DÖNEMLENDİRME

Yazının icadından önceki dönem olan tarih öncesi devirler sınıflandırılırken insanların kullanmış oldukları araç gereç ve madenlerden yola çıkılmıştır. Buna göre tarih öncesi Taş Çağı ve Maden Çağı şeklinde dönemlendirilmiştir.

Dikkat!

Yazının icadıyla birlikte tarihî çağlar başlamıştır.

Kritik Bilgi

Tarih öncesi devirlerin, başlangıç ve bitiş zamanları bölgelere göre farklılıklar gösterir. Yazıdan önceki dönemlerde bütün toplumların aynı sıralamayı takip etmemesi, tarih öncesi devirleri birbirlerinden kesin olarak ayırmayı zorlaştırmıştır. Bu nedenle tarih öncesi dönemlendirmede daha çok bölgesel olarak adlandırmalara gidilmiştir.

Biliyor musunuz?

- Konya, Akşehir Dursunlu fosil yatakları, Anadolu'da insan varlığına ilişkin kalıntıların ele geçirildiği en eski buluntu yeridir.
- İstanbul, Yarımburgaz Mağarası'na günümüzden 270 bin-390 bin yıl önce ilk insanların yerleştiği tespit edilmiştir.
- Antalya, Karain Mağarası, Anadolu'da insana dair en eski kemik kalıntılarını barındırması açısından çok önemlidir.

YAZININ İCADI

İnsanın en önemli icadıdır yazı. Bu sayede, tarihin çok eski çağlarından bugüne kadar kültür, sanat, teknoloji, bilim, sanayi, mimari gibi her alanda insanların ortaya çıkardığı birikimler kayıt altına alınarak nesilden nesile aktarıldı.

Çivi Yazısı

 Biliyor musunuz?

Piktografik Yazı: Başlangıçta insanların kayıt tutmalarına yardımcı olmak için kullanılan bu yazı, sembol şeklindeki işaretlerden oluşmuştur. Piktografik yazıda avuç içine sığabilecek bir kil tablet üzerine kareler çizilir ve anlatılmak istenenler sembollerle verilirdi. Yazı yaygınlaştıkça semboller giderek küçülmüş ve işaret kümeleri hâline gelmiştir. İşaretler çiviye benzetildiği için bu yazıya "çivi yazısı" denmiştir.

Söz kulağa, yazı uzağa gider.
Türk Atasözü

 Kritik Bilgi

- İlk Çağ'da Mezopotamya'daki dinî inanışlar etkisiyle Sümerler, mabet ekonomisinin zorunluluğu ile sembol yazısını (piktograf) icat etti.
- Yazının icadı, tarihî devirlerin başlangıcı kabul edilir.

YAZININ GELİŞİMİ

Sümerlerden sonra çivi yazısı Akad, Babil, Asur, Hitit ve Urartu gibi medeniyetler tarafından geliştirilmiştir. Hiyeroglif yazısını kullanan Mısırlılar, yazı aracı olarak papirüs ve fırça gibi araçlar kullanmıştır. Böylece yazının taşınabilirliği kolaylaşmıştır. Mısır yazısı, 24 sessiz harften oluşan Fenike alfabesinin gelişmesine de model olmuştur. Bu alfabeden Sami, sonrasında da Latin alfabesi geliştirilmiştir.

ΑΒΓΔΕΖΗΘΙΚΛΜΝΞΟΠΡΣΤΥΦ
АБВГДЕЁЖЗИЙЛМНОПРСТФ
ABCÇDEFGĞHIİJLKMNOÖPRSŞTUÜVYZ

 Biliyor musunuz?

Yazı; bilgi, beceri ve tecrübelerin tekrar edilmesinin önüne geçerek eski birikimlerin üzerine yenilerinin eklenmesini sağlamıştır. Her toplum, yazıyı devraldığı toplumun dilinden ve kültüründen etkilenmiştir. Böylece toplumlar arası yazı geçişiyle birlikte dil etkileşimi de görülmüştür. Hâkim güçlerin egemenlik altına aldığı milletlere kendi dillerini kabul ettirmeleri bu etkileşimi hızlandırmıştır.

İLK ÇAĞ'DA BİLİM

Bilim, insanlığın ortak ürünüdür ve kökleri ilk insanlara kadar uzanır. Günümüzde ulaşılan medeniyetin gelişiminde her milletin az ya da çok payı bulunmaktadır. Tarihî süreç içinde Mısır, Yunan, Çin, Hint, İran, Arap ve Türk gibi milletlerden bilim insanlarının çalışmaları, medeniyetin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Bilimin konusu; eski çağlarda din, efsane, felsefe gibi ruhsal ve el sanatları, tarım gibi günlük ihtiyaçları gidermeye yönelik konulardır. İnsanların günlük ihtiyaçlarını karşılarken elde ettiği bilgi ve teknik daha sonraki çağlarda ortaya çıkan bilimsel gelişmelere kaynaklık etmiştir.

Güneş Saati
(İstanbul Arkeoloji Müzesi)

 Kritik Bilgi

Ay ve Güneş tutulmalarını hesaplayan Mezopotamya uygarlıkları; Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn gibi gezegenlerin de varlığından haberdardır. Ayrıca bir yılın uzunluğunu bugünkü hesaba göre sadece 4,5 dakikalık bir hata ile bulmuşlar ve bu birikimleriyle takvim yapmışlardır.

İnsanların, eski dünyada astronomi bilimini öğrenmesindeki amaç; dünyayı anlama merakı, yaşamlarını rahat ve güvenli kılmaktır. Günümüz modern bilim anlayışında ise amaç, her alanda ileriye gitmek ve gelişmektir. Bilimsel bilginin temelleri eski çağlarda atılmış ve bilimsel alandaki ilerleme günümüzde de artarak devam etmektedir.

 Biliyor musunuz?

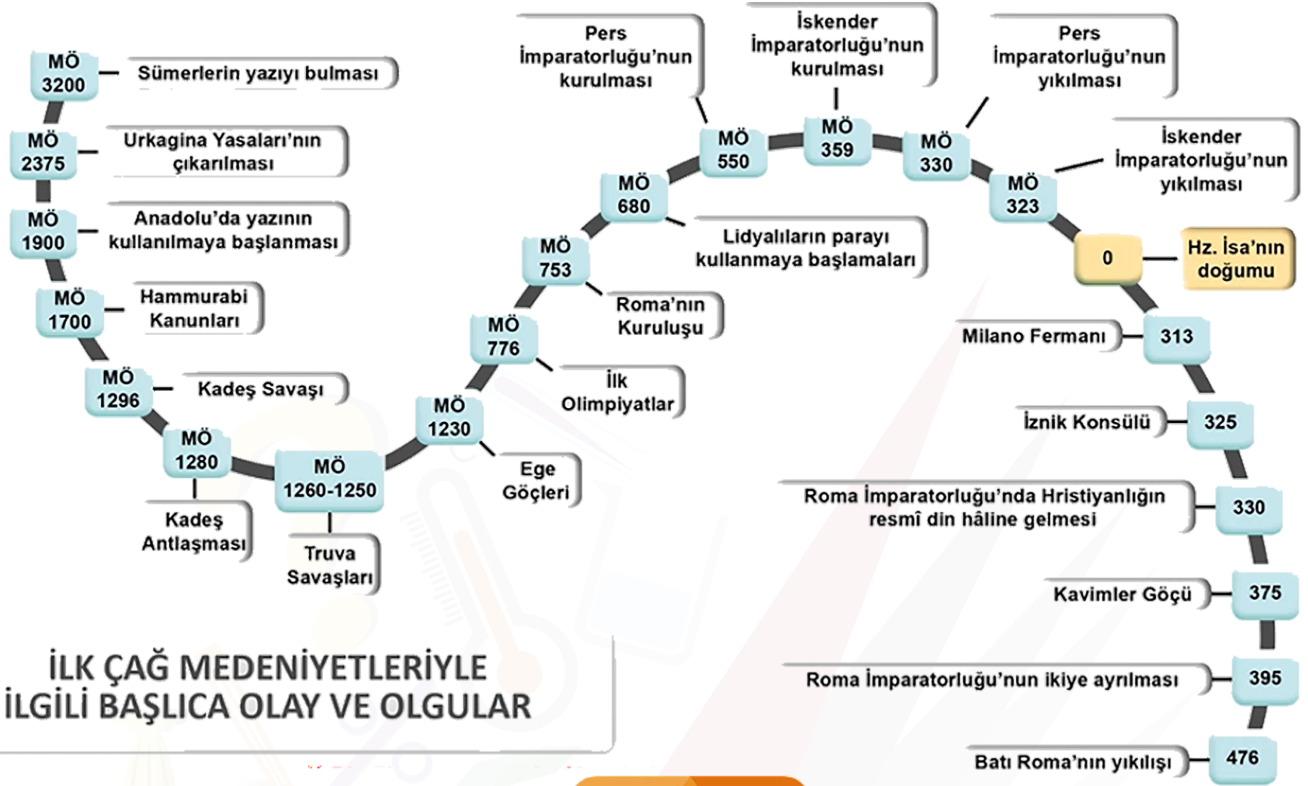
Bilim; evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilim demektir. Tek bir yöntemi bulunmayan bilim, genel geçerlik ve kesinlik nitelikleri gösterir. Bilim amacına, konusuna, kaynağına, yöntem ve alanına göre farklı sınıflamalara tabi tutulabilir.

Konu Anlatımı

İLK ÇAĞ'DA BAŞLICA MEDENİYET HAVZALARI

İLK ÇAĞ'DA BAŞLICA MEDENİYET HAVZALARI

Anadolu Medeniyetleri
Anadolu Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir köprü durumunda olan ve yerleşmeye elverişli bir coğrafi alan olan Anadolu'da kurulan medeniyetler; Hititler, Frigler, Lidyalılar, İyonlar ve Urartular 'dır.

Mezopotamya Medeniyetleri
Anadolu'da Güneydoğu Toroslardan, İran Körfezine kadar uzanan, Fırat ve Dicle ırmakları arasındaki bölgeye Mezopotamya denir. Bilim alanında oldukça ileri olan Mezopotamya medeniyetleri; Asur, Babil, Sümer, Elam ve Akadlar'dır.

İran Medeniyeti
Geniş topraklara sahip Persler, satraplık denilen eyalet sistemini oluşturmuşlardır. Gelişmiş bir posta teşkilatı kuran Persler, Sardes'ten başlayıp başkentleri Sus'a kadar uzanan Kral Yolu'nu yapmışlardır.

Hint Medeniyeti
Hint medeniyetinde, matematikçiler sıfırı ilk defa kullanmıştır. Fakat sıfırı sayı olarak kabul etmemişlerdir. Sayı sistemindeki bu erken tarihli gelişme, aritmetiğin gelişim hızını etkilemiştir.

Mısır Medeniyeti
Nil Nehri etrafında ortaya çıkan Mısır medeniyeti İlk Çağ'daki en büyük medeniyetlerden biridir. Mısırlılar, hacim ve alan ölçmeyi hesaplamış ve piramit adı verilen anıt mezarlar yapmışlardır. Mimari, astronomi, matematik ve tıp alanında ilerlemişlerdir. Mısırlılar, güneş takvimini kullanmış, yılı 365 gün olarak hesaplamış ve bir günü 24 saate bölmüşlerdir.

Yunan Medeniyeti
Yunan kentlerinde yapılan seçimler, cumhuriyet ve demokrasinin ilk izleri kabul edilir. Başta Aristoteles olmak üzere Yunan bilginleri, bitkilere ve hayvanlara ilişkin bilimsel bilgileri derleyerek botanik ve zooloji alanlarının temellerini atmıştır. Miletli Thales ve Pythagoras; matematik, astronomi ve felsefe alanında önemli çalışmalar yapmışlardır.

Çin Medeniyeti
Çinliler; barut, pusula, kâğıt ve matbaayı icat etmiştir. Galileo'dan (Galilo) önce güneş lekeleri konusunda bilgi vermiştir. Günümüzde de kullanılan geleneksel tıbbın tedavi yöntemleri olan masaj ve akupunkturu kullanmışlardır.

Doğu Akdeniz Medeniyeti
Fenikelilerin yapmış oldukları kolonicilik sayesinde Akdeniz Havzası'nda ticari ve ekonomik etkileşim gelişmiştir. Akdeniz'in ilk uzman gemicileri ve tüccarları olan Fenikeliler, ticari faaliyetleri sayesinde çivi yazısı ve hiyeroglifin yerine Fenike alfabesini geliştirmiştir. İbranilere kadar çok tanrılı din inanışı yaygınken İbraniler tek tanrılı semavi din inancını benimsemiştir.

Konu Anlatımı

İLK ÇAĞ'DA BAŞLICA MEDENİYET HAVZALARI

ANADOLU UYGARLIKLARI

HİTİTLER
Hattuşaş
Anal
Tavananna
Pankuş
Bin Tanrı İli
Kadeş
Antlaşması
Yazılıkaya ve İvriz
Kabartmaları

URARTULAR
Tuşpa
Taş işçiliği
Maden işleme
Sanatı
Su kanalları
Su bentleri
Ahiret İnancı
Geçim kaynakları
hayvancılıktır.

FRİGLER
Gordion
Tapates
Fabl
Kral Midas
Tarım ve
hayvancılık
Bereket Tanrıçası
Kibele

LİDYALILAR
Sardes
Kral Yolu
Madenî para
Ücretli asker
Kral Giges
Tarım ve ticarette
ilerlediler.

İYONLAR
Şehir devletleri
Polis
İzmir-Efes-Milet
Özgür düşünce
ortamı
Thales-Pisagor-
Heredot-Diyojen
Ücretli asker
Artemis Tapınağı

Yönerge: Metinlerden hareketle soruları yanıtlayınız.

SÖZLÜ KÜLTÜR VE ÖRNEKLERİ

Yazının olmadığı dönemlerde kayıtlara geçmemiş olup konuşma dili yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılan kültüre sözlü kültür denir. Yazı ile birlikte sözlü kültür sonlanmamış aksine günümüzde hâlâ devam etmektedir. Bunun en önemli örneği olarak ninnileri gösterebiliriz. Yazının icadından önce insanlar, kültürlerini kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktararak toplumsal hafızalarını korumuşlardır. Efsane, destan, mit, öykü, masal, âşıklar ve ozanların anlatıları sözlü kültürün en önemli örnekleridir. Sözlü kültür bu türler üzerinden aktarılmıştır. *Dede Korkut Hikâyeleri*, *Keloğlan Masalı*, *Karacaoğlan Efsanesi*, *Ergenekon Destanı ve mitolojisi* Türk tarihinin en önemli sözlü kültür örnekleridir.

1. Kültür aktarımında sözlü kültürün rolü sizce neler olabilir?

....
....
....
....
....
....
....

2. Günümüzde varlığını devam ettiren sözlü kültür ürünlerini örneklerle açıklayınız.

....
....
....
....
....
....
....

3. Sözlü kültür ve tarih arasında nasıl bir ilişki bulunur?

....
....
....
....
....
....
....
....

2019 AYT

1. Aşağıdakilerden hangisi Mısır Uygarlığı'nın özelliklerinden biri değildir?

A) Hiyeroglif adı verilen resim yazısını kullanmışlardır.

B) Nom adı verilen şehir devletleri kurmuşlardır.

C) Hititlerle Kadeş Antlaşması'nı yapmışlardır.

D) Sınıfsız bir toplum yapısı oluşturmuşlardır.

E) Ölümden sonraki yaşama inanmışlardır.

2020 AYT

2. Aşağıdakilerden hangisi, uygarlığın kültürel etkileşimlerle geliştiğini gösteren örneklerden biri değildir?

A) Sümerlere ait kanunların, Babilliler tarafından geliştirilmesi

B) Anadolu'ya yazının Asur ticaret kolonileri tarafından getirilmesi

C) Eski Yunan eserlerinin Arapçaya çevrilmesi

D) Ateşin aynı dönemde dünyanın farklı yerlerinde bulunması

E) Akdeniz'deki denizcilerin birbirlerinin haritalarından faydalanması

2021 AYT

3. İlk Çağ Anadolu uygarlıklarının dünya ortak mirasına katkıları hakkında araştırma yapan Serhat'ın aşağıdaki bilgilerden hangisine ulaşması beklenir?

A) Çivi yazısının icat edilmesi

B) Paranın ticaret hayatında görülmesi

C) Tek tanrı anlayışının ortaya çıkması

D) Alfabenin oluşturulması

E) Güneş takviminin hazırlanması

2018 AYT

4.
- Konya'nın Çumra ilçesinin 10 km güneydoğusunda yer alır.
- MÖ 7000'li yıllardan kalma bir yerleşim yeridir.
- Neolitik Çağ'a ait buluntulara rastlanmıştır.
- Penceresiz ve girişleri çatıdan olan kerpiç evler bulunmaktadır.

Tarih öncesi döneme ait bu yerleşim yeri, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Alacahöyük B) Göbeklitepe C) İkiztepe

D) Çatalhöyük E) Alişar

5. Aşağıda bir kazı bölgesinde, toprak katmanlarından çıkarılan buluntulara yer verilmiştir.

Bu kazı bölgesinde yaşayan insanlarla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Madeni kullanmaya başladıkları

B) Tarımı geliştirici faaliyetlerde bulundukları

C) Sanatsal faaliyetlerin görüldüğü

D) Geçimlerini avcılık ve toplayıcılıkla sağladıkları

E) Araç-gereç yapımında ateşten yararlandıkları

6. • Hititlerde kral aynı zamanda başrahipti.

• Sümerlerde şehir devletleri patesi veya ensi unvanı taşıyan rahip krallarca yönetilirdi.

• Eski Mısır'da Firavunlar tanrının oğlu olarak kabul edilirdi.

Yukarıda verilenlere göre İlk Çağ uygarlıkları ile ilgili olarak;

I. teokratik yönetim şeklinin benimsendiği,
II. hukuk devleti anlayışının bulunduğu,
III. merkeziyetçi devlet sisteminin korunduğu

yorumlarından hangileri yapılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) II ve III

7. Neolitik Dönem'de hayvanlar evcilleştirilmiş, topraktan eşya yapılmış ve tarımla uğraşılmıştır.

Bu durum öncelikle aşağıdakilerden hangisi üzerinde etkili olmuştur?

A) Şehir devletlerinin kurulması
B) Üretim toplumuna geçilmesi
C) Madenlerin kullanılmaya başlanması
D) İmparatorlukların ortaya çıkması
E) Ticari faaliyetlerin başlaması

8. Bugüne kadar tespit edilen dünyanın ilk şehir yerleşmesinin bulunduğu Çatalhöyük'te evler birbirine bitişik, penceresiz ve girişleri çatıdan olacak şekilde inşa edilmiştir. Burada yapılan kazılarda çıkarılan ezme ve öğütme taşları insanların ekmek yapmayı bildiğini kanıtlamaktadır.

Buna göre Çatalhöyük'te yaşayanlarla ilgili aşağıdaki yorumlardan hangisi yapılamaz?

A) Yerleşik yaşam kültürünü geliştirdikleri
B) Evlerini savunma ihtiyacını karşılayacak şekilde planladıkları
C) Toplumsal yaşamı sürdürdükleri
D) Elde edilen tarım ürünlerini işledikleri
E) Başka toplumlarla ticaret yaptıkları

9. Güneşin doğduğu yer manasına gelen Anadolu'da İlk Çağlardan itibaren birçok uygarlık kurulmuştur.

Anadolu'da tarih boyunca fazla sayıda uygarlığın kurulmasının nedenleri arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

A) Göç ve ticaret yolları üzerinde bulunması
B) Asya ve Avrupa'yı bağlayan bir konumda olması
C) İklimin yaşam koşullarına uygun olması
D) Toprakların tarıma elverişli olması
E) Tunç Devrini yaşarken tarihi devirlere geçilmesi
E) Öğütme taşı

10. **Tarih Öncesi Devirlerle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**

A) Başlangıç ve bitiş zamanları bölgelere göre farklılık gösterir.
B) Avcı ve toplayıcı toplumlar zamanla üretici konuma geçmiştir.
C) İlk köy yerleşmeleri kurulmuştur.
D) Taş Çağı ve Maden Çağı şeklinde dönemlendirilmiştir.
E) Yazılı kültür hayatı başlamıştır.

11. Dicle ile Fırat nehirleri arasında kalan Mezopotamya, göç yolları üzerinde bulunan, verimli toprakları ve elverişli iklimi olan bir bölgedir.

Bu durumun aşağıdakilerden hangisine neden olduğu söylenebilir?

A) Yerleşme ile ilgili hareketliliklerin bölgede görülmesine
B) Tanrı Kral anlayışının oluşmasına
C) Laik hukuk kurallarının ortaya çıkmasına
D) Güçlü imparatorlukların kurulmasına
E) Kalıcı mimari eserlerin yapılmasına

12. I. Doğa ve bereket Tanrıçası Kybele (Kibele)'e inanırlar,

II. Tarihçi Herodotos onları Anadolu'nun en zengin halkı olarak tanıtır,

III. Kralları tarım ve hayvancılığın gelişmesine önem verdi ve bunları koruyan yasalar çıkardılar,

IV. Saban kıran veya öküz öldüren kişilere ölüm cezası verdiler

Yukarıda özellikleri verilen Anadolu medeniyeti aşağıdakilerden hangisidir?

A) Urartular B) Hititler C) Lidyalılar

D) Frigler E) İyonyalılar

13. Sümerler tarafından bulunan çivi yazısı Anadolu'da yaşayan uygarlıklar tarafından da kullanılmıştır.

Bu durum aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

A) Anadolu uygarlığının Sümerlilere dayandığının

B) Anadolu'nun kültürel açıdan daha gelişmiş olduğunun

C) Sümerlilerin yazı tekniği ile farklı uygarlıkları etkilediğinin

D) Anadolu uygarlığının Sümerlileri etkilediğinin

E) Sümerlilerin Anadolu'yu ele geçirdiklerinin

14. Uygarlıkların oluşumunu etkileyen faktörler arasında;

I. Siyasi otorite,

II. Ekonomi,

III. Coğrafi koşul

etkenlerinden hangilerinin yer aldığı söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) I ve III E) I, II ve III

15. Anadolu'daki kazılarda bulunan;

I. Sulama kanalları,

II. Altın takılar,

III. Tapınaklar

gibi buluntulardan hangileri özel mülkiyetin varlığına kanıt olabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

16. Hititlere ait aşağıdaki buluntulardan hangisi bu dönemde yazının kullanıldığına kanıt olarak gösterilemez?

A) Kral Hattuşili Vasiyetnamesi

B) Kral Telepinuş Fermanı

C) Savaş ilahi metinleri

D) Kraliçeye ait mühürler

E) Hitit Güneş Kursu

AÇIK UÇLU SORULAR-Sözlü Kültür Ve Örnekleri

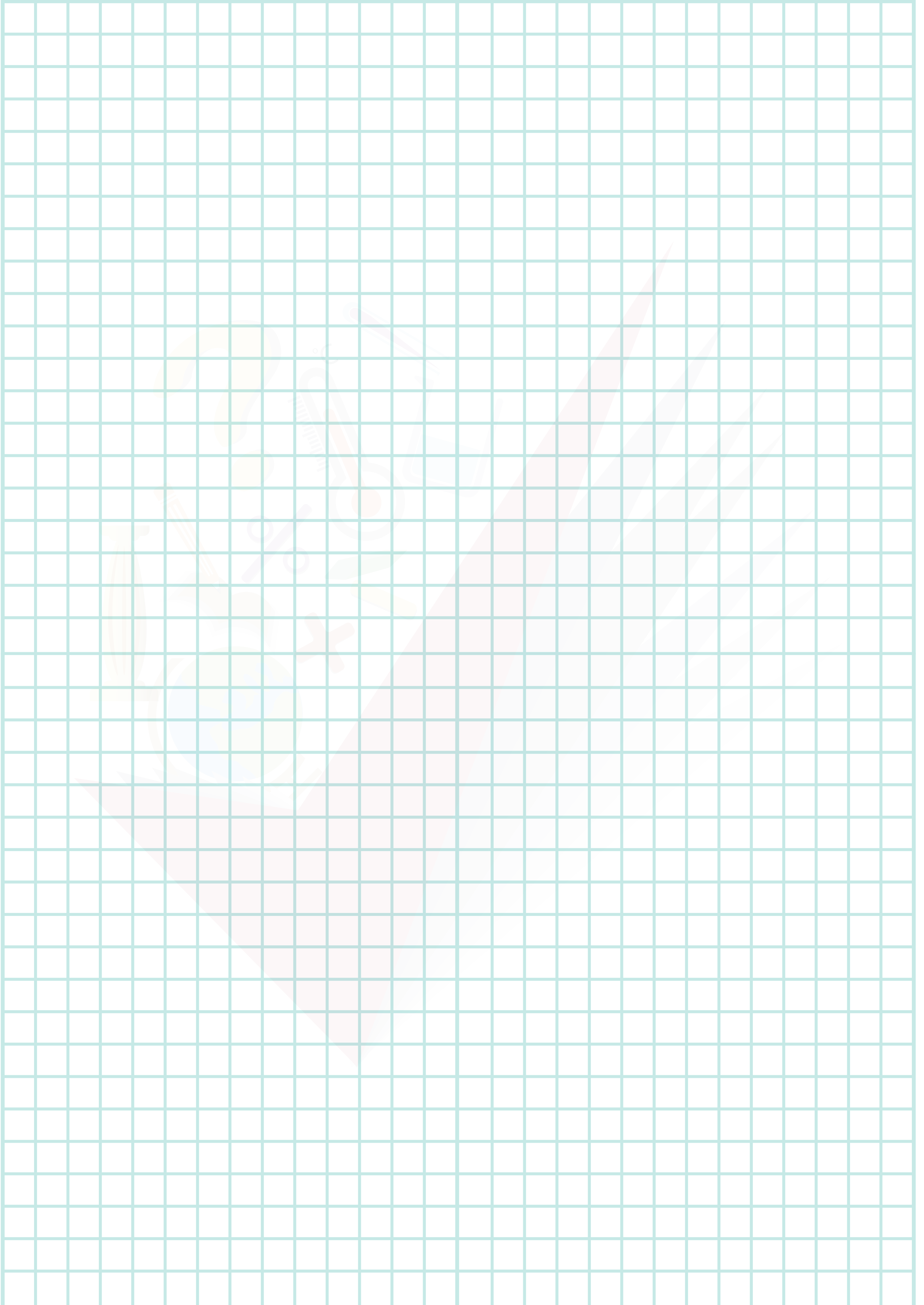
1. Toplumlar, hayatlarında büyük yankılar uyandırmış kahramanları veya tarihî olayları anlatagelmiştir. Bu anlatılar kuşaktan kuşağa aktarılarak varlığını sürdürmüştür. Kuşaktan kuşağa aktarılmada büyük bir rol üstlenen sözlü kültür, toplumsal hafızanın korunmasını sağlamıştır. Sözlü gelenek; kültürün korunması ve aktarımını efsane, destan, mit, öykü, masal, âşıklar ve ozanların anlatıları gibi türler üzerinden gerçekleştirmiştir.

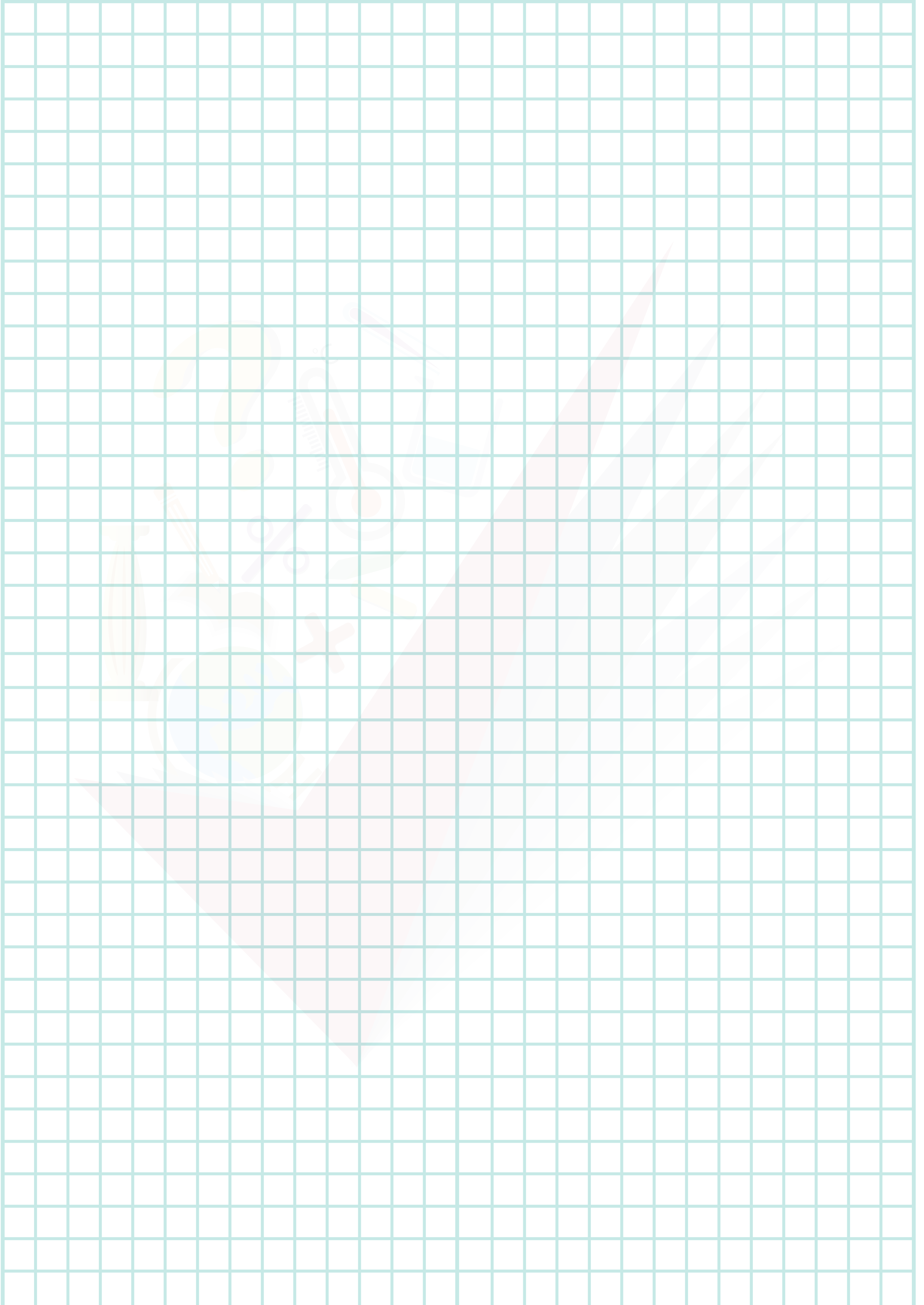
2. Günümüzde sözlü kültür ürünleri değişikliğe uğramakla birlikte hâlâ varlığını devam ettirmektedir. Yöreden yöreye değişiklik göstermelerine sözlü kültürün ana hatları aynıdır. Günümüzde köylerde oynanan köy seyirlik oyunları herhangi bir metin olmadığı hâlde hâlâ devam eden sözlü kültür örneklerinden biridir. Yine annelerin çocukları için seslendirdiği ninniler bu kültürün devamı niteliğinde ürünlerdir. Destanlar, meddah, Karagöz-Hacivat, orta oyunu sözlü kültürün ürünleri olarak günümüzde varlığını sürdüren ürünlerdir.

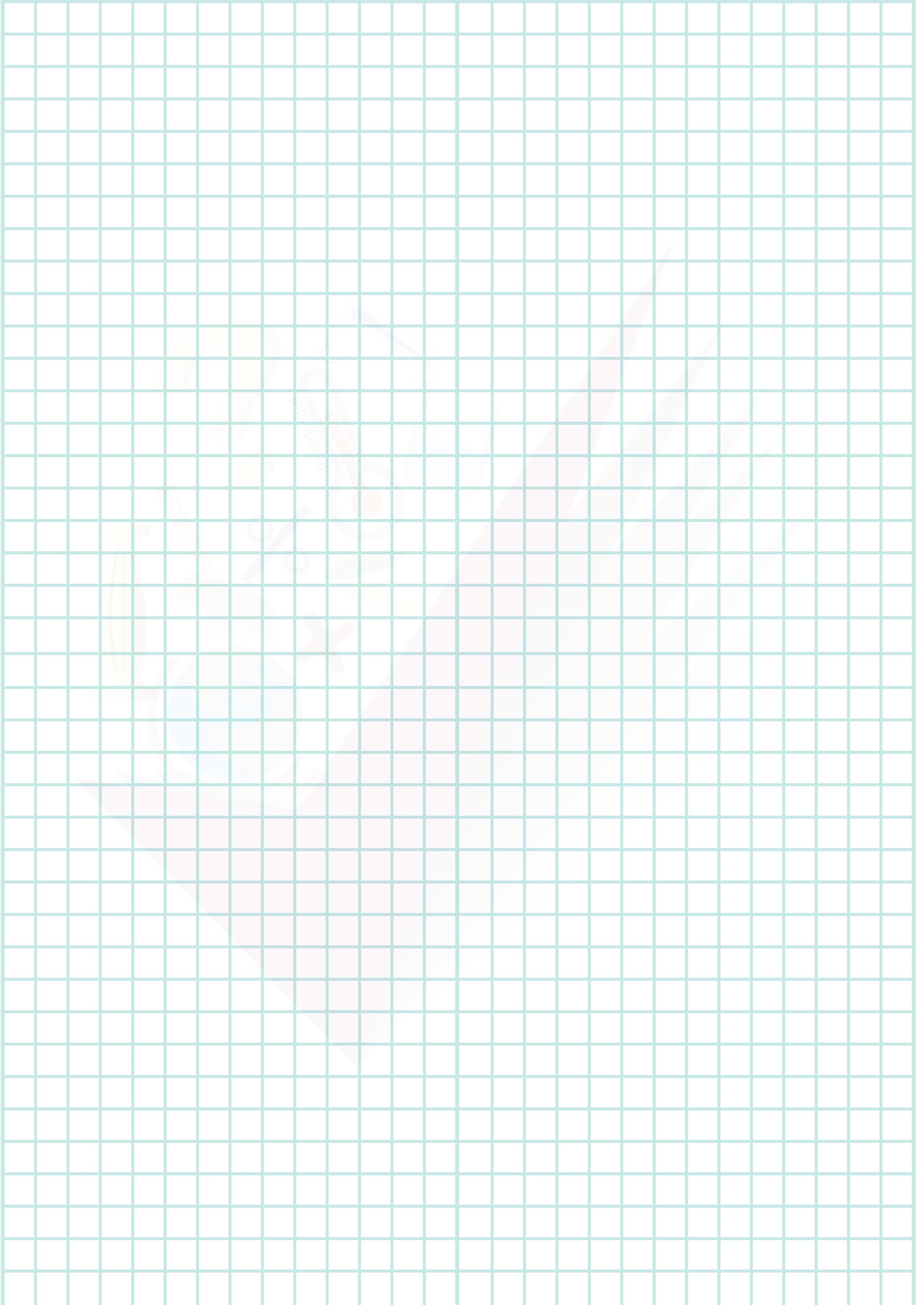
3. Tarihî olaylar cereyan ettikleri toplum içerisinde birtakım etkiler bırakmaktadır. Bu etkinin bir yansıması olarak da bir sözlü kültür üretiminin (folklor ürününün) meydana gelmesi doğal bir süreçtir. Örneğin uzun süre devam etmiş, büyük acılara sebep olmuş savaşlar ve göçler sonunda oluşan destanlar ve toplumu derinden etkileyen ölüm olayları karşısında yakılan ağıtlar, sosyal ve siyasi olayları veya olayların kahramanlarını konu alan türküler bunların en basit örneklerdir. Tarihçiye yardımcı olan ve malzeme sunan bir alan olan sözlü kültür bahsi edilen hadiseleri kuşaktan kuşağa aktararak bir anlamda tarihe kaynaklık etmektedir.

Çoktan Seçmeli Sorular

1-D	2-D	3-B	4-D	5-D	6-A	7-B	8-E
9-E	10-E	11-A	12-D	13-C	14-E	15-D	16-E

Konu Özeti Konuyla ilgili kısa ve öz bilgiler

Açık Uçlu Sorular Konuyla ilgili ufkunuzu açacak sorular

Çoktan Seçmeli Sorular Konuyla ilgili çoktan seçmeli testleri

Neler Öğreneceğiz? Fasikülde hangi konuların öğrenildiği

Hatırlayalım Konuyla ilgili önceki bilgiler

Araştırma Konuyla ilgili detaylı bilgiye ulaşmanız için ödevler

Faydalı Linkler Konuyla ilgili yararlanılabilecek web siteleri

Kritik Bilgi Fasikülde geçen konuyla ilgili en önemli bilgi

Bir Örnek de Sen Ver Konuyla ilgili sizden gelen örnekler

Biliyor musunuz? Konuyla ilgili çarpıcı bilgiler

Filozof Der ki Filozofların konuyla ilgili söylediği önemli sözler

Felsefe Sözlüğü Felsefe ile ilgili kavramlar

Haritada Bulalım Konuyla ilgili özellikleri haritada işaretleme

Dersi İzleyelim Konuyla ilgili konu anlatım videoları

Dikkat! Fasikülde karıştırılmaması gereken bilgiler